

Bir Deneme Daha: Kız çocuklarının örtünmesine aslında neden karşıyız?

BİLGE YAĞMURLU*

byagmurlu@ku.edu.tr

Orta öğretimde kız öğrencilerin okula başları açık gelme zorunluluğu geçtiğimiz haftalarda yönetmelik değişikliği ile kaldırılmıştı. Başka bir deyişle, yeni uygulamaya göre, kızlar 5. sınıftan itibaren okula isterlerse başlarını örterek gelebileceklerdi. Örtünmenin ne anlama geldiği konusunda fikir veren bir sureden de örnek vererek, küçük yaşta örtünmenin sakıncalı olduğunu bir önceki yazımda açıklamaya çalışmıştım. İleriki günlerde farklı meslek topluluklarından açıklamalar geldi; uzmanlar medyada ve sosyal medyada görüşlerini paylaştılar. Tüm bu açıklamalar, bu konuyu ne kadar önemseyeceğimizi, üzerinde kafa yordüğümüzü gösteriyor. Bir gelişim psikoloğu olarak ben de bu konuyu önemli buluyorum ve bu gün üzerine tekrar yazmak, bazı noktaları netleştirmek istedim.

• “Kız çocuklar ergin oldukları (bluğa erdikleri) yaşta henüz din olgusunu anlayacak ve din ile ilgili seçimler yapabilecek soyutlama becerilerine sahip değillerdir. O yaştaki bilişsel gelişimleri örtünmeye bilinçli olarak karar verebilmelerine elvermez.”

Bu argüman genel olarak doğrudur. Din, Tanrı veya Allah'ın varlığı ve dinde yer alan temalar (ahiret, cennet, cehennem vb.) tamamıyla soyut, belki de anlaşılması en güç konulardır. Çocukların din ve Tanrı kavramına dair anlayışlarını inceleyen çok az araştırma var. Bu araştırmaların gösterdiği, çocukların dini ve dini kavramları kendilerine anlatılanlardan ve etraflarında gördükleri uygulamalardan edindiği. İşin doğrusu yetişkinlerin bile dini ve din konusunu sorgulamaları enderdir; dini inanışla ilgili benimsedikleri tutumlar, serbest iradede ziyade kültürel aktarımla oluşur.

Fakat söz konusu yönetmelik değişikliği zaten kız çocuklarının belli bir dini seçmeleri veya din eğitimi almaları üzerine değil, başlarını örtmeleri üzerinedir. Yoksa halihazırda Türkiye’de çocukların küçük yaşlarda dahi Kur’an kursu olarak tabir edilen eğitimleri aldıkları biliniyor. Bu da ayrıca ele alınabilecek bir konu olmakla birlikte, burada söylemek istediğim, anne-babaların zaten günlük hayatlarında, kendi inanışlarına uygun şekilde Tanrı’dan, Allah’tan ve sevap-günah, melek-şeytan, cennet-cehennem gibi dini kavramlardan söz ettikleri, bu dini öğretiyi çocuklarına verdikleri. Bu konudan iki hafta önceki yazımda da söz etmiştim. Çocuk, ebeveynleri tarafından, içine doğduğu ailenin kültürünü benimseyecek şekilde yetiştirilir; kültürel çevre aile için bahçın suda yaşaması gibi doğaldır. Budist,

Kültürel uygulamaların bugünün koşullarında doğru olmadığını biliyorsak, bunları dile getirmek bir sorumluluktur

Hıristiyan, Musevi veya Müslüman, ailelerin doğal hareketi çocuklarını kendi değerlerine göre yetiştirmektir. Buna agnostik ve ateist ebeveynlerin çocuklarına din konusunda verdikleri bilgiler de dahildir.

• “Bu çocuklar evde zaten başlarını örtüyorlar mı, ne yapacağız, çocukları okula almayacak mıyız, evde başını örten çocuğa okulda açtıracak mıyız? Biz bu çocukların okula başları örtülü gelmelerine izin versek bile, evde örtecekler.”

Bu söylem şuna benzer: Devlet 18 yaşından önce resmi nikâha izin vermiyor ama çocuklarını reşit olmadan imam nikâhı ile evlendiren aileler var, giderek de sayıları artıyor. Bu durumda, çocuklar zaten imam nikâhı ile evlenip aile kuruyorlar, o halde resmi nikâha da izin verelim, diyor muyuz? Demiyorsak, o zaman yukarıdaki argümanla çelişiyor muyuz? Kültür ailenin olağan yaşantısını yansıtıyorsa, kız çocuğunun küçük yaşta başının örtülmesine ve evlendirilmesine karşı çıkmamız, bunları doğal kabul etmemiz mi gerekir? Hayır, gerekmez. Kültürel uygulamaların bugünün koşullarında doğru olmadığını biliyorsak, bunları dile getirmek bir sorumluluktur. Hatırlatmak isterim, önceki yazıda söylediklerim sadece bu kararı alan yetkililere yönelik değildi; belki

daha önemlisi, ailelere yönelik bir bilgi vermeyi hedefliyordu. Yöneticiler çocuğunuzun iyiliğini gözetmiyor olabilir ama ergin olunca baş örtmek, hem kız çocuğun kendisine, hem çevresine verilen mesaj bakımından sakıncalıdır, çocuğa aslında sahip olmadığı bir cinsel olgunluk atfeder, demiştim.

Ancak bu noktada özellikle dikkat edilmesi gereken bir konu şudur: Devletin cevaz verdiği uygulamalar hızla yayılır. Söz konusu durumlar ailelere, kişilere özgü, münferit olmaktan çıkar, kitlesel uygulamalara dönüşür. Aileler zaten 18 yaşından önce çocuklarını imam nikâhı ile evlendiriyorlar, o halde resmi nikâhı serbest bırakalım dediğinizde, bu vak’alar yüzlerce misli artar. Bu, kız çocuklarının örtünmesi için de geçerlidir.

• “Çocukları kendi hallerine bıraksak, mutlu mutlu oynasalar, okusalar; isteyen başını örtse, isteyen örtmese. Dünyanın farklı yerlerinde, Allah’ın kısmen unuttuğu ama sömürgeci devletlerin unuttuğu ülkelerde, beyaz ve siyah çocuklar tüm farklılıklarına rağmen ne kadar iyi anlaşılıyor ve birlikte yaşıyorlar. Bizim ülkemizde neden öyle olmasın? Çocuklar istedikleri yaşta süslensinler, istedikleri yaşta örtünsünler. Hükümet bu serbestiler için gereken özgürlük zeminini hazırlasın; hemfikir olmayan uzmanlar ise

görüş bildirerek huzur bozmasınlar, çocuğun başörtüsü serbestisine karşı çıkararak kendi kültürel değerlerini empoze etmeye çalışmasınlar. Herkes istediğini yapsın.”

Bu da okuduğumuz argümanlardan biriydi ve akla şu soruyu getirdi: Sosyal bilimciden beklenen nedir? Kendi alanından örnek vermem gerekirse, bir psikologdan, bir gelişimsel psikoloji uzmanından beklenen nedir? Bu konu özelinde ele alacak olursak; psikologdan beklenen farklı kültürel topluluklardaki davranışları gözlemesi midir? Amerika’ya, Avustralya’ya ayak bastığında ilk kez gördüğü yerel halkta heyecan verici bulduğu ilginç davranışları not eden bir kâşif midir psikolog? Bunların hepsinden fevkalade yararlanmakla birlikte, psikolog, temel olarak demografı mıdır, istatistikçi midir, antropolog mudur? Sosyal bilimcinin en asli görevi, bir toplumda kız çocuklarının giderek daha erken yaşlarda evlendirildiklerini ve anne olduklarını not etmek, okullaşma oranlarında azalma olduğunu saptamak, daha erken yaşlarda örtünmeye başladıklarını gözlemlemek midir sadece?

Bilakis sosyal bilimcinin önemli sorumluluklarından biri, Çocuk Hakları Beyannamesi’ne (veya İnsan Hakları Beyannamesi’ne) uygun olarak hatalı ve olumsuz sonuçları olabilecek uygulamaları dile getirmek ve bunların düzeltilmesi için çaba harcamaktır. Kültürel görecelik (cultural relativism) yaklaşımını benimseyerek, çocuğun (veya insanın) herhangi bir bakımdan sağlıklı gelişimine olumsuz etki yapacağını bildiğimiz uygulamalara sessiz kalmak özgürlükçülük değildir. Yukarıda alıntı yaptığım bakış açısı özgürlükçüymüş gibi durmakla beraber, aslında tam da kültürel görecelik yaklaşımıyla suya sabuna dokunmayan, çocuk haklarını ihlal eden her türlü uygulamayı hoş görebilen bir bakış açıdır. Ve bu ancak sömürgecilerin işine yarar.

Bitirirken tekrar söylemek isterim; kültür zenginliktir. Giysideki, adetlerdeki, yaşam tarzındaki serbesti kişisel özgürlüklerle ilgilidir. Ancak kültürün bazı uygulamaları zararlı olabilir, bunların değiştirilmesinin gereğine dikkat çekmek herkesin sorumluluğudur, yasakçılık veya kültüre saygısızlık değildir. Bu esnekliği İslam’ın kendi içinde bile görmek mümkündür: “Eskide ısrarlı olmayın. Zamanın şartlarına göre eğitin çocuklarınızı. Dünya işlerinde zaman size uymazsa, siz zamana uyun!..” (Hz. Ali)

*Koç Üniversitesi
byagmurlu@ku.edu.tr